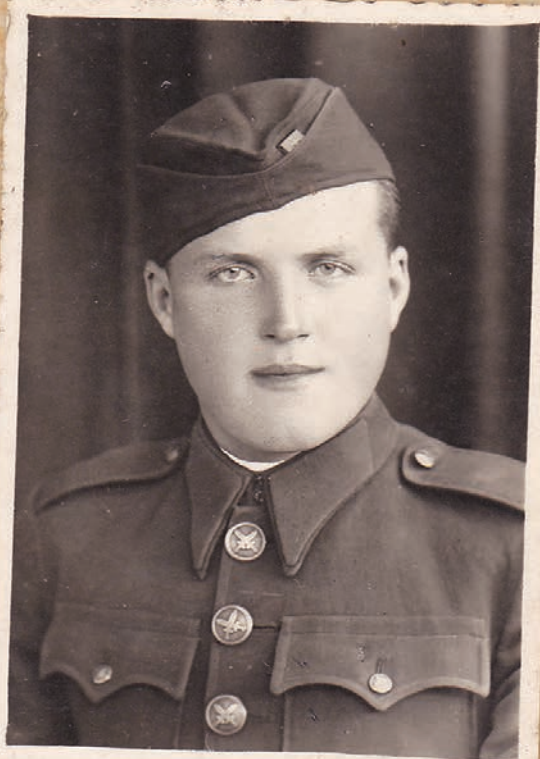

AUTENTICKÝ DENNÍK SLOVENSKEHO VOJAKA
BOJUJÚCEHO NA FRONTE V 2. SVETOVEJ VOJNE

ENJA RÚČKOVÁ

ZÁPISKY Z FRONTU

1941-1943

E

ZÁPISKY Z FRONTU 1941 – 1943

Matej Oravec
(spracovala Enja Rúčková)

Toto dielo vzniklo s finančnou podporou Literárneho fondu.

Autor: © Enja Rúčková

Korektúra: Mgr. Anetta Letková

Obálka: © Adriána Švarná

Grafický dizajn: © Atelier9 / Igor Petkovský

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy nesmie byť reprodukováná, uchovávaná v rešeršných systémoch alebo prenášaná akýmkoľvek spôsobom vrátane elektronického, mechanického, fotografického či iného záznamu bez predchádzajúceho písomného súhlasu majiteľov autorských práv.

Tlač: SOŠ polygrafická, Bratislava

Vydavateľ: Elist, Liptovský Mikuláš

Rok: 2018

ISBN: 978-80-89861-87-3

Spomienky môjho starého otca Mateja Oravca, priameho účastníka bojov na východnom fronte, sú zverejnené pri príležitosti osláv 70. výročia od ukončenia druhej svetovej vojny. Jeho zápisky historicky pravdivo približujú atmosféru vojny a postoj slovenských vojakov k nej. V mnohých z týchto na prvý pohľad nenápadných a nesmelých chlapcov bolo odvážne srdce hrdinu a mnohé ich činy sú hodné úcty.

Enja Rúčková

*Vojak sa nesmie pýtať prečo,
musí rozkaz splniť.*

OBSAH

SLOVO NA ÚVOD	7
1. ČASŤ: PRESUNY	33
2. ČASŤ: BOJE PROTI PARTIZÁNOM V LESOCH	67
3.ČASŤ: BOJE S RÝCHLOU DIVÍZIOU OD GOLODAJEVKY NA KAUKAZ	101
O AUTOROVI	147

SLOVO NA ÚVOD

Účasť Slovenskej armády vo vojne proti Sovietskemu Zväzu bola po tzv. „Poľskej vojne“ jej druhým bojovým vystúpením. Minister národnej obrany generál Ferdinand Čatloš¹ vydal 22. júna 1941 rozkaz, na základe ktorého vznikla improvizovaná motorizovaná jednotka nazvaná Rýchla skupina. Jej formovanie sa začalo už nasledujúci deň v okolí Medzilaboriec. Jednotka bola zaradená pod velenie 17. nemeckej poľnej armády. Tvorilo ju 1910 mužov a 47 tankov. Jej hlavnou slabinou bol najmä nedostatok pechoty a delostrelectva. Aj samotní vojaci boli slabo vyzbrojení. Nemali žiadne samopaly, mínomety a len veľmi málo ťažkých guľometov. Chýbali im aj protitankové delá, ktoré by mohli odolávať moderným ruským tankom typu T-34.

¹ Ferdinand Čatloš (*1895 L. Peter - †1972 Martin), legionár, generál, minister obrany. Po napadnutí Sovietskeho zväzu v roku 1941 sa začal sa stykať s niektorými odbojovými zložkami. Už v roku 1943 rozmyšľal o zhromaždení dvoch divízií na východnom Slovensku, ktoré mal včas udrieť do nemeckého tyla. Túto myšlienku presadzoval od začiatku roka 1944 pod rúškom vytvorenia opevnení a bojových pozícií v Karpatoch na obranu proti Červenej armáde. Keď sa mu podarilo dislokovať dve divízie na východnom Slovensku, pokúsil sa pre ozbrojený odpor voči Nemcom prehovoriť aj prezidenta J. Tisa, čo sa mu však nepodarilo. Po vypuknutí SNP generál Čatloš osobne riadil trestné akcie proti partizánskym jednotkám tak, aby neboli nájdené. Čatloš 4. augusta 1944 poskytol svoje lietadlo na odlet povstaleckej delegácie do Moskvy, ktorá niesla aj tzv. Čatlošove memorandum, ktoré navrhovalo pomoc Červenej armáde postupe na Nemecko, zrušenie vojnového stavu Slovenska so Sovietskym zväzom, odstránenie súčasnej vlády a iné. Domáci odboj nechcel s Čatlošom spolupracovať. Neskôr sa ocitol v zajatí jegerovovej 1. československej partizánskej brigády spolu s gen. Turancom. Letecky boli potom z dopravení do Kyjeva a odtiaľ do Moskvy. Odtiaľ ho previezli v r. 1946 do väznice ministerstva štátnej bezpečnosti. V roku 1947 ho Národný súd odsúdil na 5 rokov väzenia. Z tohto mu odrátali pobyt v sovietskom väzení a v roku 1948 bol prepustený na slobodu.

Generál Ferdinand Čatloš, minister obrany

Do bojových operácií sa slovenské jednotky zapojili už 26. júna pri obci Wojtkova. Rýchla skupina bola podriadená nemeckej bojovej skupine plk. Julia Coretiho. Aj keď obec obsadili, sovietsky protiútok ich vytlačil na severozápadné svahy obce.

Počas nasledujúceho dňa sa slovenská jednotka nachádzala na východnom brehu rieky San v tyle sovietskych opevnení. Keďže nemecká 454. zaistovacia divízia nemohla prelomiť sovietsku obranu, nemecké velenie sa rozhodlo nasadiť slovenskú rýchlu skupinu v tyle nepriateľa. Po niekoľkých hodinách dobyli 9 bunkrov a 4 boli blokované.

V prvej polovici júla 1941 bola Rýchla skupina zosilnená na brigádu. Začiatkom júla prekročila hranice ZSSR aj Slovenská armádna skupina, ktorá bol vytvorená zo zmobilizovaných ročníkov. Tvorili ju 1. a 2. pešia divízia, 11. a 12. delostrelecký pluk, ženijný prápor, tanková rota, spojovací prápor, rota obrnených áut a ďalšie menšie jednotky. Jednotke velil osobne minister národnej obrany generál Ferdinand Čatloš. Keďže prepravu jednotiek zabezpečovali väčšinou kone, nemecké velenie jednotku ponechalo na Ukrajine ako okupačné vojsko.

Do bojov sa začiatkom júla 1941 zapojil len 5. peší pluk z 2. divízie. Jeho úlohou bolo dobyť posledné bunkre tzv. Molotovovej línie v okolí mesta Lesko, pretože posádky

sovietskych bunkrov na východnom brehu rieky San stále odolávali nemeckým útokom. V noci z 3. na 4. júla 1941 slovenskí vojaci všetky bunkre dobyli.

Zatiaľ čo sa Slovenská armádna skupina presúvala po dobytom území, prebehla reorganizácia Rýchlej skupiny, ktorá bola posilnená jednotkami z 1. a 2. divízie, 11. delostreleckého pluku a ďalšími jednotkami armádnej skupiny. Od 7. júla 1941 bola jednotka premenovaná na Rýchlu brigádu a zároveň bola podriadená veliteľstvu armády. Jej veliteľom ostal dovtedajší veliteľ Rýchlej skupiny Rudolf Pilfousek². Po doplnení mala brigáda 4 902 vojakov a dôstojníkov. Väčšinu mužstva tvorili mladí vojaci prezenčnej služby z ročníkov 1918-1920 a aj väčšina dôstojníkov nebola o moc staršia.

Od 10. júla 1941 bola slovenská Rýchla brigáda začlenená ku 49. horskému zboru pod velením generála Ludwiga von Kublera. Jednotka dostala rozkaz presunúť sa do Vinnice a pripraviť sa na bojové nasadenie v smere: Ilince a Lipovec. Lipovec bránila 44. horská strelecká divízia.

² Rudolf Pilfousek (*1899 - †1944) plukovník slovenskej armády nemeckej národnosti. V roku 1939 sa zúčastnil vojny proti Poľsku. V roku 1940 bol povýšený do hodnosti plukovník gšt. a od 22.6.1941 sa spočiatku ako veliteľ Rýchlej skupiny a neskôr Rýchlej brigády zúčastnil bojov so Sovietskym Zväzom. V rokoch 1942 a 1943 pôsobil ako veliteľ Zaisťovacej divízie a podieľal sa na protipartizánskych operáciách na Ukrajine. Od mája 1944 bol veliteľom 2. divíznej oblasti, po vypuknutí SNP údajne vstúpil do jednotiek SS (1944 v hodnosti Standartenführer 16. SS-Panzer Grenadier-Division "Reichsführer SS", v roku 1945 veliteľ "Heimatschutz Slovensko"). Po skončení vojny žil v Nemecku, kde v roku 1980 zomrel. Podľa iných zdrojov zahynul už v októbri 1944.

*Plk. Rudolf Pilfousek (*1899 - †1944)*

Rýchla brigáda zaútočila na Lipovec nadránom 22. júla 1941. Keďže hlavné obranné pásmo sa nepodarilo kvôli húževnatej obrane prekonať, plukovník R. Pilfousek preto nakoniec okolo obeda nariadil nový útok na Lipovec so všetkými silami brigády.

Útok sa začal silnou delostreleckou prípravou. Potom vyrazila do útoku pechota. Slovenským vojakom sa podarilo úplne rozptýliť obranné oddiely 44. horskej streleckej divízie. Tanky a pechota popoludní prenikli do mesta. Keď sa už zdalo, že mesto je dobyté, veliteľ sovietskych jednotiek generál Tkačenko prikázal záložným plukom podvečer silný protiútok. Pretože hrozilo obklúčenie a následné zničenie rýchlej brigády plukovník R. Pilfousek nariadil útočnému sledu ustúpiť do obranného postavenia asi 2 km od obce Ščastliva. V Lipovci však ostalo odrezaných 250 slovenských vojakov a dôstojníkov s obrnenými vozidlami. Postupne sa po malých častiach prebýjali späť celú noc až do úsvitu.

Ráno 23. júna po delostreleckej príprave vyrazili k Lipovcu od Ščastlivej slovenské tanky a pechota a z Vachnovky predvoj nemeckej 295. pešej divízie. Aj tento útok sovieti odrazili. Keďže si generál Tkačenko uvedomil, že jeho divízia nevydrží útok z dvoch strán, nariadil, aby sa jeho jednotky nenápadne stiahli z Lipovca k Ilincom. Nemecké a slovenské velenie tento zámer neodhalilo a nemecké

*Ferdinand Čatloš (tretí zľava) sa rozpráva s príslušníkmi
Rýchlej brigády, ktorí boli zajatí pri Lipovci a podarilo
sa im zo sovietskeho zajatia ujsť*

a slovenské delostrelectvo spustilo silnú paľbu na Lipovec a Kamionku. Zároveň vyrazila do útoku nemecká pechota na severnom okraji Lipovca a mestečko úplne ovládla.

Slovenské straty v bitke pri Lipovci boli. 75 mŕtvych (z toho 7 dôstojníkov), 167 ranených (z toho 9 dôstojníkov) a 19 zajatých (z toho 1 dôstojník). Z pôvodne 50 zajatých mužov sa 27 podarilo ujsť zo sovietskeho zajatia a 4 padli pri pokuse o útek. Materiálne straty tvorilo 6 zničených tankov a 25 nákladných áut.

Väčšina slovenských jednotiek však ostávala v nečinnosti. Celkový početný stav slovenskej armády v polovici júla 1941 dosiahol 50 689 mužov. Generál F. Čatloš sa preto po konzultáciách s dôstojníkmi štábu a po rokovaníach s nemeckou stranou rozhodol pre rozsiahlu reorganizáciu Slovenskej poľnej armády. V rámci tejto reorganizácie bola posilnená Rýchla brigáda a zmenila sa na Rýchlu divíziu. Mala byť úplne motorizovanou jednotkou.

Na zabezpečenie úloh na obsadenom území vznikla Zaistovacia divízia, ktorá v rokoch 1941-1943 pôsobila na Ukrajine a v Bielorusku ako okupačný útvar. Prebytočných záložníkov odsunuli na Slovensko a boli prepustení do civilu. Obidve divízie mali v prípade potreby dopĺňať aktívni vojaci zo Slovenska. Takto sa slovenský kontingent zredukoval z 50 689 na 16 303 vojakov. Na Slovensko sa v auguste 1941 vrátilo

*Delostrelci Rýchlej brigády ostreľujú nepriateľské
postavenie pri Lipovci*

celkom 34 386 záložníkov. Slovenská armáda na východnom fronte tak bola výrazne zredukovaná. Na fronte takto zostali Rýchla divízia, Zaisťovacia divízia a 12. letka.

Veliteľom rýchlej divízie sa stal plukovník delostrelectva Jozef Turanec³. Od polovice augusta 1941 bola podriadená skupine Armád Juh. Jej presun na front sa začal 18. augusta 1941 a v septembri 1941 ju nasadili do bitky o Kyjev. Do bitky sa zapojila práve v čase uzavretia obkľúčenia sovietskych vojsk nemeckou armádou. Z divízie bola vyčlenená osobitná skupina pionierov a protiletadlových delostrelcov určená na podporu nemeckej 132. pancierovej divízie. Počas jedného týždňa nasadenia divízia zajala 1 650 sovietskych vojakov, potopila jednu ozbrojenú riečnu loď, zostrelila jedno sovietske stíhacie lietadlo, vyradila minimálne tri sovietske delostrelecké batérie a zničila niekoľko desiatok

³Jozef Turanec (*1892 – †1957), účastník prvej svetovej vojny, bojov proti Maďarskej republike rád, slovenský generál. Po vzniku slovenskej armády rýchlo postupoval v hodnostiach aj zaradení. V januári 1940 bol už plukovníkom. Po vyhlásení vojny proti ZSSR sa stal veliteľom Rýchlej divízie. U Nemcov si získal meno nielen v boji, ale aj pri presadzovaní rôznych akcií (zneužívanie zajatcov, rabovanie, bratie rukojemníkov, represívne akcie, vypaľovanie dedín). Viedol Rýchlu divíziu aj pri Rostove na Done a v predhorí Kaukazu. V rokoch 1942–43 podnikali Nemci sporadický nátlak na slovenskú vládu, aby bol Turanec vymenovaný za ministra obrany. Tiso tomuto tlaku nepodľahol, pretože považoval Turanca za radikála. V januári 1944 bol menovaný do čela veliteľstva pozemného vojska v Banskej Bystrici. Dňa 27.8. 1944 bol vymenovaný za veliteľa Slovenskej armády. Svojej funkcie sa už nestihol ujať. Pár hodín pred vypuknutím povstania bol zatknutý na letisku Tri Duby. Asi do polovice septembra boli zadržiavaní na štábe 1. čs. partizánskej brigády J. V. Stalina na Prašivej. Potom ho spolu s generálom Čatlošom previezli do Moskvy. Zo zajatia ho prepustili až roku 1947, aby vypovedal v procese s Tisom. Turanec bol obžalovaný za kolaboráciu a zradu. Bol odsúdený na smrť, ale trest mu bol zmenený na 30 rokov odňatia slobody a konfiškáciu majetku. Zomrel počas výkonu trestu v Leopoldove.

*Generál Jozef Turanec (vpravo) v spoločnosti dôstojníka
Gustáva Donovala v roku 1942*